

Journal of Sustainable Architecture and Environment

Vol 1, No 2, Summer 2023
<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>
ISSN (Online): 2981-0892

Research Paper

Evaluating the impact of social capital on place belonging in neighborhood environments (Case study: Shiraz city)

Mahshid Mohammadebrahimi Jahromi*: Instructor, Department of Architecture, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Received: 2023/06/05 PP 47-62 Accepted: 2023/08/24

Abstract

Examining the issue of social capital on belonging to a place in the neighborhood of Shiraz is very important; Because, if this issue is ignored in this city, we will witness disappointment, lack of motivation and a decrease in social, economic and cultural activities, which will affect the progress of the city in deeper dimensions. The purpose of this research is to evaluate the impact of social capital on place belonging in the neighborhoods of Shiraz city. Therefore, the research question is, what is the status of social capital indicators and the components of the sense of belonging in the neighborhood of Shiraz city? The research method is descriptive-analytical and its type is practical. The required information has been collected by two documentary and field methods (questionnaire). The statistical population of the research includes the citizens of Shiraz city in 2015 (1,569,534 people), and 322 people were selected as the sample size using Cochran's formula. For statistical operations and data processing, SPSS software and analysis of the results of the questionnaire from t-test, Pearson's correlation coefficient and regression analysis were used. The results indicate that the status of the social capital indicators and the components of the sense of belonging to the place are lower than the normal or average level. The results of Pearson's correlation analysis indicated that the highest correlation and relationship between the social cohesion index and the physical component was obtained from the dimension of spatial belonging at the rate of 0.731 with a confidence value of $p=0.001$. Also, the correlation coefficient for the indicators of participation, trust, sense of security and social cohesion with the spatial belonging dimension was 0.486, 0.685, 0.657 and 0.717, respectively. Also, it was found that from the point of view of social capital, the variables of social cohesion, sense of security and trust have a significant role and effect on the increase of place belonging in the residential environments of Shiraz city, and the variable of social cohesion has the most influence with a standard coefficient of 0.384. Is. After that, the priority of the beta coefficient or the standardized regression weight of the trust index was 0.232 and the sense of security index was 0.213.

Keywords: social capital, place belonging, neighborhood environment, Shiraz city.

Citation: Mohammadebrahimi Jahromi, M.(2023). **Evaluating the impact of social capital on place belonging in neighborhood environments (Case study: Shiraz city)**. *Journal of Sustainable Architecture and Environment*, Vol 1, No 2, Shiraz, PP 47-62.

* **Corresponding author:** Mahshid Mohammadebrahimi Jahromi, **Email:** : m.ebrahimi_arch@pnu.ac.ir,

Tel: +989177921176

Extended Abstract

Introduction

Increasing urbanization will cause 60% of people to live in cities by 2050. In the meantime, the growing trend of housing demand due to solving the problem of land and housing and the development of a one-dimensional and quantitative approach to residential environments as a thought arising from the social and economic contexts of contemporary Iran has led to the current culture of architecture and urban planning does not pay due attention to the fundamental issue of the quality of the residential environment in its real sense. The approach considered in most urban spaces is a one-dimensional approach in which only the construction of residential spaces, the quantitative observance of urban standards and ignoring the quality standards, the priority of financial issues and economic justifications have caused many issues and problems in these cities. appear Among the things that are considered as a secondary and decorative issue is the issue of belonging to a place and social capital. In the city of Shiraz, which faces a high population growth rate; It is faced with an increase in the urban population and also an increase in the average annual growth rate of the population, and on the other hand, most of the labor force and groups prone to forming families (or increasing the household population) are concentrated in this city, and their need for housing is, as one of the basic needs of life, is undeniable. On the other hand, the limits of the horizontal development of the city have led to the vertical physical development and the growth of collective housing and changes in the way of living in this city; Therefore, problems such as high addiction, crime and delinquency, high unemployment, high poverty and unemployment, cultural weakness, increasing migration and settlement of Afghan ethnic groups in the regions, management issues and problems, etc., which will cause damage in the future. will cause serious harm to the health of the environment and the health of citizens in residential environments (neighborhoods). Therefore, this article aims to identify the components of spatial belonging and social capital through existing literature and sources, and evaluate the impact of social capital on spatial belonging in the neighborhoods of Shiraz as a case study.

Methodology

In terms of purpose, this research is part of applied research, and in terms of method, it can be considered part of descriptive-analytical research, and from the point of view of methodology, it can be considered mixed (quantitative and qualitative). The method of collecting required data is divided into two general categories of documents (library) and survey. The tool for collecting information is a questionnaire. The statistical population of the research includes the citizens of Shiraz city in 2015 (1,569,534 people) and among them, using Cochran's formula, 322 people were selected as the sample size and distributed by simple random sampling method. Research indicators include dimensions of social capital (participation, trust, sense of security, social cohesion) and dimensions of place belonging (perceptual, physical, cognitive). For statistical operations and data processing, SPSS software and analysis of the results of the questionnaire from t-test, Pearson's correlation coefficient and regression analysis were used.

Results and discussion

At first, one-sample T-test was used to evaluate the status of social capital indicators and the components of the sense of place belonging, as well as the dimension of sense of place belonging in general in Shiraz city. The obtained results indicate that the status of the social capital indicators and the components of the sense of place belonging, as well as the total, is lower than the normal or average level. The results of Pearson's correlation analysis showed that there is a positive and significant relationship between all the social capital indicators with the components of the sense of belonging in a two-by-two manner at the confidence level of $p \geq 0.01$ or 99%. The correlation coefficient for the indicators of participation, trust, sense of security and social cohesion with the spatial belonging dimension was 0.486, 0.685, 0.657 and 0.717, respectively, which is related at the 99% confidence level. Positive and meaningful are two by two with each other. Also, it was found that from the point of view of social capital, the variables of social cohesion, sense of security and trust have a significant role and effect on the increase of place

belonging in the residential environments of Shiraz city. The results showed that the variable of social cohesion has the most influence with a standard coefficient of 0.384. After that, the priority of the beta coefficient or the standardized regression weight of the trust index was 0.232 and the sense of security index was 0.213.

Conclusion

In the present study, the impact of social capital on place belonging in the neighborhood of Shiraz city has been evaluated. The results show that the status of social capital indicators and the components of the sense of place belonging and also, the dimension of place sense of belonging is lower than the normal or average level. The results of Pearson's correlation analysis showed that there is a positive and significant relationship between all the social capital indicators with the components of the sense of belonging in a two-by-two manner at the confidence level of $p \geq 0.01$ or 99%. In this regard, the highest correlation and relationship between the social cohesion index and the physical component of the spatial belonging dimension was obtained at the rate of 0.731 with a confidence value of $p = 0.001$. Also, the correlation coefficient for the indicators of participation, trust, sense of security and social cohesion with the spatial belonging dimension was 0.486, 0.685, 0.657 and 0.717, respectively, which is 99 confidence level. The percentages have a positive and significant relationship with each other. Also, it was found that from the point of view of social capital, the variables of social cohesion, sense of security and trust have a significant role and effect on the increase of place belonging in the residential environments of Shiraz city. The results showed that the variable of social cohesion has the most influence with a standard coefficient of 0.384. After that, the priority of the beta coefficient or the standardized regression weight of the trust index was 0.232 and the sense of security index was 0.213. Therefore, the greater the social cohesion (such as relations between neighbors, acceptance of the responsibilities of the residence by the residents, gatherings and meetings in the area, attendance at ceremonies, etc.) among the residents of residential environments, it will increase the place belonging. The sense of belonging that the residents of Shiraz have to their place of residence can be one of the important factors in creating social capital in those areas.

فصلنامه معماری و محیط‌ساز

دوره ۱، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۲
<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>
شاپا الکترونیکی: ۰۸۹۲-۲۹۸۱

مقاله پژوهشی

ارزیابی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی (مطالعه موردی: شهر شیراز)

مهشید محمدابراهیمی جهرمی؛ مربی گروه معماری دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۵ صص ۶۲-۴۷ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۲

چکیده

بررسی موضوع سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی شهر شیراز از اهمیت به‌سزایی برخوردار است؛ چرا که، در صورت نادیده گرفتن این موضوع در این شهر، شاهد ناامیدی، بی‌انگیزگی و کاهش فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خواهیم شد که در ابعاد عمیق‌تر بر پیشرفت شهر تأثیر می‌گذارد. هدف این تحقیق، ارزیابی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی شهر شیراز است. بنابراین، سوال تحقیق این است که وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی شهر شیراز چگونه است؟ روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و نوع آن، کاربردی است. اطلاعات موردنیاز به دو روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری پژوهش، شامل شهروندان شهر شیراز در سال ۱۳۹۵ (۱۵۶۹۵۳۴ نفر) می‌باشد که با استفاده از فرمول کوچران تعداد ۳۲۲ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. برای عملیات آماری و داده‌پردازی از نرم‌افزار SPSS و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از پرسشنامه از تی تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج حاکی است که وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی از سطح میانگین نرمال یا متوسط کمتر است. نتایج تجزیه و تحلیل همبستگی پیرسون بیانگر این بود که بیشترین میزان همبستگی و ارتباط بین شاخص انسجام اجتماعی با مولفه کالبدی از بعد تعلق مکانی به میزان ۰/۷۳۱ با مقدار اطمینان $p=0/001$ به دست آمد. همچنین میزان ضریب همبستگی برای شاخص‌های مشارکت، اعتماد، احساس امنیت و انسجام اجتماعی با بعد تعلق مکانی به ترتیب برابر ۰/۴۸۶، ۰/۶۸۵، ۰/۶۵۷ و ۰/۷۱۷ به دست آمد. همچنین، مشخص شد که از منظر سرمایه اجتماعی متغیرهای انسجام اجتماعی، احساس امنیت و اعتماد دارای نقش و اثر معنادار بر افزایش تعلق مکانی در محیط‌های مسکونی شهر شیراز می‌باشند و متغیر انسجام اجتماعی دارای بیشترین تأثیرگذاری با میزان ضریب استاندارد ۰/۳۸۴ است. پس از آن به ترتیب اولویت میزان ضریب بتا یا وزن استاندارد شده رگرسیونی شاخص اعتماد برابر ۰/۲۳۲ و شاخص احساس امنیت ۰/۲۱۳ به دست آمد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، تعلق مکانی، محیط همسایگی، شهر شیراز.

استناد: محمدابراهیمی جهرمی، مهشید. (۱۴۰۲). ارزیابی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی (مطالعه موردی: شهر شیراز).

فصلنامه معماری و محیط‌ساز، سال ۱، شماره ۲، شیراز، صص ۴۷-۶۲.

مقدمه

شهرها، منزلگاه بیش از نیمی از انسان‌های جهان هستند (روحی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۶). افزایش شهرنشینی باعث می‌شود تا سال ۲۰۵۰، ۶۰ درصد از مردم در شهرها زندگی کنند (LIU and Wang, 2020: 284). تمرکز توسعه در شهرها و توجه به مفاهیم کالبدی و هندسی صرف و غفلت از اهداف اجتماعی در توسعه، شهرها را با چرخه نامطلوبی از عدم تعادلات اقتصادی اجتماعی و زیست‌محیطی، روبرو کرده و چالش‌های بی‌سابقه‌ای را مانند فقر، اسکان غیررسمی، تعارضات فرهنگی، نزول کیفیات زندگی از هم گسیختگی‌های اجتماعی، تضعیف نهادهای محله‌ای و غیره فراروی آنها نهاده است (جوادی‌زادقدم و علوی، ۱۳۹۵: ۸۴). در این میان، روند رو به رشد تقاضای مسکن به دلیل حل مشکل زمین و مسکن و توسعه نگرش تک‌بعدی و کمیت‌گرا به محیط‌های مسکونی به عنوان تفکر برخاسته از زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی ایران معاصر، سبب شده است در فرهنگ معماری و شهرسازی کنونی توجه لازم به مساله بنیادین کیفیت محیط مسکونی به معنای واقعی آن اعمال نشود. یکی از مهمترین استراتژی‌هایی که به منظور حل مساله زمین استفاده شده، سیاست حرکت از سمت رشد افقی به سوی رشد عمودی بود که روشن‌ترین شکل تحقق خویش را در هیأت مجتمع‌های مسکونی متشکل از بلوک‌های آپارتمانی بلندمرتبه به نمایش گذاشت. آنچه در برنامه‌ریزی و طراحی این مجموعه‌ها نیز کمتر مورد توجه قرار گرفت، رعایت اصول و معیارهای مربوط به کیفیت محیط و نقش آن در ارزیابی مثبت شهروندان نسبت به وضعیت سکونت خویش بود. پیامد نامطلوب این بی‌توجهی، شکل‌گیری توده‌های حجیم بناهای سرد و بی‌روحی است که فاقد شرایط لازم برای ایجاد ارتباطی پایدار با ساکنان خود بوده و ناگزیر زمینه‌ساز بیگانگی افراد و کاهش حس تعلق به محیط زندگی خویش شده است (بهرام‌پور و مدبری، ۱۳۹۴: ۸۶). نتیجه این تغییرات، همانطور که مطالعات جامعه‌شناسان نشان می‌دهد، بر ساختارهای اجتماعی به ویژه در زمینه‌هایی مانند کاهش مشارکت، انسجام و همبستگی اجتماعی به طور واضح دیده می‌شود. علاوه بر این، گسترش شبکه‌های مجازی اجتماعی، به فرسایش بیشتر روابط اجتماعی، به دلیل کاهش مجاورت مکانی، روابط خویشاوندی و ... منجر می‌شود که این امر به افزایش چالش‌های اجتماعی در جوامع شهری می‌انجامد (حسینی و خوشدل، ۱۴۰۰: ۱۶۶). ایده اولیه مفهوم احساس تعلق به مکان عمدتاً در روانشناسی محیط مربوط به دهه ۱۳۶۰ است، زمانی که علاقه‌مندی‌های اولیه به مطالعات پدیدارشناسی ظهور پیدا کرد. طی دهه‌های مختلف رابطه احساسی میان مردم و مکان‌ها در حوزه‌های متعددی مانند جامعه‌شناسی، روانشناسی محیطی، جغرافیای انسانی، معماری، برنامه‌ریزی و طراحی شهری تحت واژه‌هایی چون "حس مکان"، "حس تعلق به مکان"، "وابستگی به مکان"، "هویت مکان"، "معنای مکان" و "ریشه‌داری" مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است (سرگزی و پژوهان‌فر، ۱۳۹۸: ۱۳۷). عواملی همچون کاهش انسجام و همبستگی اجتماعی و کاهش سطح اعتماد و مشارکت‌های فردی و اجتماعی، بخشی از آن از معماری نامناسب فضاهای عمومی مجتمع‌های مسکونی نشأت گرفته است که به علت عدم تمایل حضور افراد و عدم امکان برخورد‌های رو در رو و کمرنگ شدن فعالیت‌های جمعی و رفتارهای تعامل‌گرا در این عرصه‌ها منجر شده است، که به صورت روزافزون موجب کاهش سرمایه اجتماعی شده است (رسول‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۰۱). سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی، نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود بخشند (رهبر، ۱۴۰۱: ۴). کلمن (۱۹۸۸) سرمایه اجتماعی را به عنوان یک منبع ناملموس که در روابط بین افراد وجود دارد، تعریف کرده است (حسین‌آبادی، ۱۳۹۹: ۶۵۴). نحوه اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی با مشکلاتی روبه‌رو بوده است. حداقل در یک دهه گذشته تحقیقات تجربی، از روش‌های بسیار متفاوتی برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی و پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن استفاده کرده‌اند. تا جایی که از نظر فوکویاما، سنجش آن به دلیل بعد کیفیتی آن، مشکل است. به نظر او، به جای سنجش سرمایه اجتماعی به عنوان یک ارزش مثبت، می‌توان نبود آن را از طریق وجود برخی پدیده‌های اجتماعی از قبیل میزان جرم و جنایت، فروپاشی خانواده، مصرف مواد مخدر و موارد مشابه به روش‌های مرسوم اندازه‌گیری کرد (رهنما و رضوی، ۱۳۹۱: ۳۱). در این راستا، اندیشمندان معتقدند که در صورت فقدان سرمایه اجتماعی در جوامع، مشارکت مردمی و از پایین به بالا هیچ شانس برای موفقیت ندارد. مفهوم سرمایه اجتماعی با توجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولت‌های ملی، به عنوان راه‌حلی اجرایی در سطح اجتماعات محلی برای مشکلات توسعه، مورد توجه سیاست‌گذاران و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است. در این چارچوب، رابطه بین فضا و بستر اجتماعی آن به صورت یک فرآیند دو طرفه است که در آن مردم و جوامع، فضاها را

بوجود آورده و تغییر می‌دهند؛ در حالیکه، این مردم خود به طرق مختل تحت‌تأثیر این فضاها قرار دارند؛ تعاملات اجتماعی می‌تواند در فضا شکل بگیرد و همچنین توسط شکل فضا مورد تهدید قرار می‌گیرد و یا فضا، واسطه برقراری روابط اجتماعی می‌گردد. از این رو، ترکیبی از این رویکردها می‌تواند نه تنها فهم عمیق‌تری از تأثیرگذاری احساس تعلق و دلبستگی ما از مکان بر برنامه‌ریزی‌های توسعه مبتنی بر رخدادهای اجتماعی بدهد، بلکه از آن می‌توان در ارتقای این احساس تعلق و تلاش در جهت بهبود فضای زیست و برنامه‌ریزی‌های مکانی- فضایی بهره جست (امامی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳-۲). رویکرد مورد توجه در اکثر فضاهای شهری (بخصوص در شهر شیراز به عنوان نمونه این تحقیق) رویکردی تک‌بعدی بوده که در آن صرفاً ساخت فضاهای مسکونی، رعایت کمی استانداردهای شهری و چشم‌پوشی از استانداردهای کیفی، اولویت مسایل مالی و توجیهات اقتصادی سبب شده که مسایل و مشکلات عدیده‌ای در این شهرها ظهور یابد. از جمله مواردی که در این طرح‌ها به مثابه مساله‌ای فرعی و تزئینی قلمداد شده، مساله حس تعلق به مکان {و سرمایه اجتماعی} است (شیخی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۷). شیراز شهری در جنوب ایران و مرکز استان فارس است. این شهر با حدود ۱۵۶۹۵۳۴ نفر جمعیت، چهارمین شهر پرجمعیت ایران است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). در شهر شیراز که با میزان رشد جمعیت بالا روبه‌روست؛ بررسی اطلاعات آماری در سالنامه آماری شهر شیراز (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که این شهر از سویی، با افزایش جمعیت شهرنشین و همچنین، افزایش نرخ متوسط رشد سالانه جمعیت مواجه می‌باشد و از سوی دیگر، بخش اعظم نیروی کار و گروه‌های مستعد تشکیل خانواده (با افزایش جمعیت خانوار) در این شهر متمرکز است، که نیاز آنان به مسکن، به عنوان یکی از نیازهای اساسی زندگی، انکارناپذیر است. از سوی دیگر، محدودیت‌های توسعه افقی شهر، منجر به توسعه کالبدی عمودی و رشد مسکن جمعی و تغییرات در شیوه سکونتی این شهر شده است؛ بنابراین، مشکلاتی مانند اعتیاد بالا، جرم و بزه، بالا بودن نامنی، فقر زیاد و بیکاری، ضعف فرهنگی، افزایش مهاجرت و سکونت اقوام افغانی در مناطق، مسائل و مشکلات مدیریتی و غیره که ادامه این روند، در آینده باعث وارد آمدن آسیب‌های جدی به سلامت محیط و سلامت شهروندان در محیط‌های مسکونی (محیط‌های همسایگی) خواهد شد. لذا این نوشتار بر آن است تا ضمن شناسایی مؤلفه‌های تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی از خلال ادبیات و منابع موجود، به ارزیابی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی شهر شیراز به عنوان نمونه موردی بپردازد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

پایتون (۲۰۰۳) در تحقیق خود تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی را بر عملکرد مدنی در ارتباط با حفظ و مدیریت منابع طبیعی مورد مطالعه قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ارتباط معنی‌داری بین تعلق مکانی، سرمایه اجتماعی و عملکرد مدنی در ارتباط با حفظ و مدیریت منابع طبیعی وجود دارد. از این رو، مدیران می‌توانند با توجه به تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بازدیدکنندگان و استفاده‌کنندگان از محی‌های طبیعی در جهت طراحی برنامه‌های مشارکتی شهروندی بهره ببرند. سوینی و همکاران (۲۰۱۲) بر مبنای حس تعلق مکانی به بررسی برداشت ساکنان روستایی از چشم‌انداز منطقه نورمبجآوری در نزدیکی متروپلیتن هلسینکی جنوب فنلاند پرداخته‌اند. بر اساس نتایج پژوهش، حس تعلق مکانی قوی به محافظت و نگهداشت مکان منجر می‌شود. دالاگوآ و همکاران (۲۰۰۹) به ارتباط بین دلبستگی مکانی، سرمایه اجتماعی و امنیت ادراک شده را بین جامعه نوجوانان پانزده ساله ۱۳ کشور دنیا انجام دادند. نتایج نشان داد که امنیت محله تا حد زیادی تحت‌تأثیر میزان تعلق به محله و مکان است. رسول‌زاده و همکاران (۱۴۰۱) به سنجش و تحلیل ارتباطی متغیرهای سرمایه اجتماعی و کیفیت محیطی-کالبدی در مجتمع‌های مسکونی بر اساس مدل معادلات ساختاری (نمونه مورد مطالعه: مجتمع مسکونی گلها (دادگستری) و شقایق صادقیه، منطقه ۲ تهران) پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای کیفیت محیطی-کالبدی و حضورپذیری رابطه‌ای قوی و مثبت و تأثیرگذار وجود دارد. فروزانگهر (۱۴۰۱) به ارزیابی و سنجش رابطه حس مکان و سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری تهران، مورد مطالعاتی: محله‌های سعادت آباد، نازی آباد و نارمک پرداخته است. نتایج نشان داد که بین حس مکان و مولفه‌های سرمایه اجتماعی به طور کلی رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. اما، به تفکیک محله، بین مولفه حس مکان و سرمایه اجتماعی در محله سعادت آباد رابطه‌ی معنی‌داری وجود نداشت و در دو محله نازی آباد و نارمک رابطه مثبت و معنی دار مشاهده شد. امامی و همکاران (۱۴۰۰) به ارزیابی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و تعلق مکانی با رویکرد فضایی مطالعه موردی: مناطق روستایی شهرستان رودبار پرداختند. یافته‌ها نشان داد، براساس ضریب تعیین R^2 ، ۷۸/۱ درصد از واریانس سرمایه اجتماعی در خانوارهای روستایی مورد مطالعه، توسط ۳ شاخص عملکردی، ادراکی و محیطی تعلق مکانی قابل تبیین است. سواری و برفی‌زاده (۱۴۰۰) به تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر حس تعلق مکانی خانوارهای روستایی در شرایط خشکسالی در شهرستان دورود پرداختند. نتایج نشان داد که از آنان از نظر سطح تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی در وضعیت مناسبی قرار ندارند. علاوه بر این، نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری پژوهش نشان داد که ابعاد سرمایه اجتماعی با ضریب تبیین

¹- Payton

² - Dallago

۵۱ درصد ($t = 11/89$, $\gamma = 71/0$) اثر مثبت و معنی‌داری بر حس تعلق مکانی خانوارهای روستایی در شرایط خشکسالی دارد. حسینی و خوشدل (۱۴۰۰) به بررسی سرمایه اجتماعی در بافت های شهری ارگانیک و برنامه ریزی شده (مطالعه لار قدیم و لار جدید) پرداختند. براساس نتایج، وضعیت سرمایه اجتماعی شهروندان شهر لار (هر دو محدوده) ۳/۵۹ است و در میان مولفه های سازنده سرمایه اجتماعی، به استثنای هنجارهای اجتماعی، در سایر مولفه ها، میانگین امتیاز بالای میانگین است. تحلیل مقایسه ای سرمایه اجتماعی در لار قدیم و جدید نشان می دهد که تفاوت معناداری میان آن ها وجود دارد. تحلیل مولفه های سازنده سرمایه اجتماعی نیز نشان می دهد، در هر شش مولفه مورد مطالعه، نه تنها تفاوت معناداری میان دو محدوده لار قدیم و جدید وجود دارد، بلکه در بیشتر آن ها (جز هنجارهای اجتماعی) وضعیت امتیازها در لار قدیم بیشتر از لار جدید است. حسین‌آبادی (۱۳۹۹) به تحلیل تاثیر دل‌بستگی مکانی و سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت در محلات شهر سبزوار پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که دل‌بستگی مکانی و سرمایه اجتماعی هر دو تاثیر معنادار بر احساس امنیت دارند. علاوه بر این دل‌بستگی مکانی به طور معناداری تغییرات سرمایه اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند و به طور غیر مستقیم و از طریق سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت تاثیر می‌گذارد. رحیمی و همکاران (۱۳۹۹) به رابطه حس تعلق به مکان و مشارکت در ارتقای سرمایه اجتماعی سکونتگاه های غیررسمی (مطالعه موردی: ترک محله شهر ساری) پرداختند. نتایج آنها نشان می‌دهد؛ مدل تاثیرگذاری حس تعلق مکانی در افزایش سرمایه های اجتماعی از طریق متغیر واسطه ای مشارکت مردمی بهتر از بقیه این روابط را تبیین می‌کند، به عبارت دیگر در یک رابطه علی غیر مستقیم، تقویت حس تعلق مکانی باعث افزایش مشارکت و افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود. امیری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله ای به جریانی از سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر آن در ایران پرداخته اند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در کنار سایر عوامل تولید تاثیر معناداری بر رشد اقتصادی داشته است. همچنین به منظور پیش بینی و برنامه ریزی آتی در جهت بهبود و افزایش سطح سرمایه اجتماعی، به سنجش مدل سرمایه اجتماعی پرداخته شده است. از بین عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی، سن و اشتغال در بخش کشاورزی، حومه نشینی، نابرابری توزیع درآمد و مهاجرت تاثیر معنادار و منفی بر سرمایه اجتماعی دارند در حالی‌که، آموزش، مشارکت زنان در نیروی کار، اشتغال در بخش صنعت و خدمات، مالکیت خانه و تشکیل خانواده تاثیر مثبت و معنادار بر سرمایه اجتماعی دارند. بهزادپور (۱۳۹۷) به بررسی حس تعلق مکانی در مجتمع های مسکونی و نقش طبیعت بر آن (مطالعه موردی: مجتمع های مسکونی اکباتان، پردیسان، زیتون و مهرگان) پرداخته است. نتایج حاصله به با کمک نرم افزارهای Lisrel و SPSS نشان داد ارتباطی معنادار و مثبت بین دو متغیر طبیعت و حس تعلق مکانی در نمونه های مورد مطالعه برقرار است. رامیار و ضرغامی (۱۳۹۶) به تاثیر دل‌بستگی به مکان بر سرمایه اجتماعی در محیط‌های مشترک همسایگی؛ نمونه موردی: مجتمع مسکونی نور در تهران پرداختند. در نهایت مشخص شد که دل‌بستگی مکانی و مشارکت هر دو تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر سرمایه اجتماعی دارند و همچنین مشارکت تأثیر زیادی بر تعلق دارد. مشکینی و همکاران (۱۳۹۶) به تحلیلی بر برنامه ریزی و رابطه میان عدالت شهری و سرمایه اجتماعی در محله های شهر فردوسی - شهرستان شهریار پرداختند. بر اساس یافته های پژوهش در میان عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی رابطه ای به میزان ۰/۵۲۳ وجود دارد و به عبارتی می‌توان گفت که در تمام محله ها به غیر از محله محمود آباد با عدالت شهری بالا، میزان سرمایه اجتماعی پایین می‌باشد. همچنین در تبیین ابعاد تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی، مشارکت با میزان ۰/۷۷۸ بیشترین تاثیر را بر عدالت اجتماعی در محله ها دارد. جوادزاد تقدم و علوی (۱۳۹۵) به تحلیل تطبیقی نقش سرمایه اجتماعی در پایداری محله‌ای در بافت‌های فرسوده و جدید (نمونه موردی: محلات نارمک و یوسف‌آباد) پرداختند. نتایج تحقیق بیانگر آن است که رابطه‌ای مستقیم و معناداری بین متغیر سرمایه اجتماعی و پایداری محله ای وجود دارد. زنگنه و همکاران (۱۳۹۳) به تاثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بر بهسازی مشارکتی محلات قدیمی، نمونه موردی محله سرده سبزوار پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که سطح سرمایه اجتماعی و تعلق مکانی در محله مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط است. همچنین این دو متغیر تاثیر معنادار بر سطح مشارکت ساکنان در برنامه‌های بهسازی محله دارد. بنابراین ضروری است که در برنامه ریزی‌های مرتبط با این محله سرمایه اجتماعی و تعلق مکانی مورد توجه مسئولین شهری و برنامه ریزان واقع شود و در جهت حفظ اعتماد اجتماعی - مخصوصا اعتماد مردم نسبت به مدیریت شهری که یکی از مهمترین جنبه‌های سرمایه اجتماعی است - و نیز حس تعلق و دل‌بستگی افراد به محل سکونتشان تلاش شود. نصراللهی و اسلامی (۱۳۹۲) به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در ایران (کاربردی از مدل روبرت فوآ) پرداختند. نتایج حاصل از مطالعه تجربی نشان می‌دهد که در دوره مورد مطالعه سرمایه اجتماعی دارای اثر مثبت و معنادار بر محیط زیست است و بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی و سلامت محیط زیست، رابطه مستقیم و قوی وجود دارد. عبداللهی و همکاران (۱۳۹۲) به رابطه معماری مجتمع های مسکونی شهری با سرمایه اجتماعی ساکنین پرداختند. افته ها نشان می‌دهند که: کیفیت طراحی واحدهای همسایگی/کیفیت طراحی طبقات مجتمع/تعداد طبقات واحدها/معماری و طراحی مجتمع/فضاهای عمومی و مشترک مجتمع/احساس امنیت در مجتمع آپارتمانی بر سرمایه اجتماعی تاثیر معناداری دارند. تاثیر کیفیت استقرار واحدهای مجتمع های بر سرمایه اجتماعی ساکنین تایید نشد. رهنما و رضوی (۱۳۹۱) به بررسی تاثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه

اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد پرداختند. نتایج آنها نشان می‌دهد مدل تاثیرگذاری حس تعلق مکانی در افزایش سرمایه‌های اجتماعی از طریق متغیر واسطه‌ای مشارکت بهتر از بقیه این روابط را تبیین می‌کند، به عبارت دیگر در یک رابطه علی غیرمستقیم، تقویت حس تعلق مکانی باعث افزایش مشارکت و افزایش سرمایه اجتماعی می‌گردد.

مبانی نظری تحقیق

در شرایط کنونی که محیط‌های شهری با فقدان حس تعلق به مکان و عدم تعلق شهروندان به محلات شهری مواجه هستند، تنها بررسی محصول محور ابعاد حس تعلق مکانی کافی نیست؛ بلکه فرآیند ایجاد حس تعلق به مکان به عنوان مفهومی چندبعدی که جنبه‌های مختلفی از پیوند مردم با مکان را در هم می‌آمیزد، می‌بایست با عوامل مختلفی از جمله معیارهای اجتماعی و پایداری در هم آمیزد و چارچوب نظری جدیدی را در ارتباط با ارتقای تعلقات مکانی ساکنان به محلات شهری در اختیار محققان قرار دهد. در این راستا، مفاهیم جدیدی شکل گرفته که ماهیتاً از تبار علمی چون جامعه‌شناسی حتی روان‌شناسی است و بدینسان زایش معنای میان‌رشته‌ای برنامه‌ریزی شهری را سبب شده است. از جمله این مفاهیم می‌توان به سرمایه‌های اجتماعی و حس تعلق مکانی اشاره نمود به گونه‌ای که، امروزه پیگیری رویکردهای مبتنی بر افزایش میزان سرمایه اجتماعی در جوامع و همچنین استفاده از آن در سطوح مختلف فعالیت‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری به عنوان یک راه‌حل مؤثر در کاهش هزینه‌های اجتماعی و در نتیجه ارتقای کیفیت زندگی شهری شناخته می‌شود (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷-۱۶).

سرمایه اجتماعی

سرمایه، ثروتی است مولد یا منبعی است که شخصی جهت ایجاد درآمد به کار می‌برد، اما می‌توان از سرمایه برداشت وسیع‌تری نیز ارایه داد. سرمایه یک منبع عام است که می‌تواند شکل پولی و غیر پولی و همچنین ملموس و غیرملموس به خود گیرد. اخیراً مفاهیمی مانند اعتماد و تعاون به مفهومی با عنوان سرمایه اجتماعی تبدیل شده است (رهنما و رضوی، ۱۳۹۱: ۳۱). سرمایه اجتماعی ابتدا در سال ۱۹۱۶ در مقاله‌ای توسط لیدا جی هانی فان^۱ از دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شد. بعد از وی در دهه ۱۹۵۰ جان سالی^۲، جامعه‌شناس شهری کانادایی و در دهه ۱۹۶۰، نظریه‌پرداز مبادله (هومنز^۳ و استاد مسائل شهری به نام جین جاکوب این فکر را گسترش دادند. جین جاکوب این واژه را برای تأکید بر ارزش‌های جمعی همستگی‌های غیررسمی همسایگی در مادر شهرهای جدید به کار برد. این مفهوم در دهه ۱۹۹۰ مورد توجه محافل دانشگاهی قرار گرفت و به نحو چشمگیری با اقبال عمومی روبرو شد، به طوری که امروزه در سطوح مختلف سیاست‌گذاری از محلی گرفته تا ملی، حتی در برخی از سازمان‌های بین‌المللی نظیر بانک جهانی از آن بهره‌گیری زیادی می‌شود. اولین تعریف معاصر درباره سرمایه اجتماعی را بورديو مطرح کرد (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۸). مفهوم سرمایه اجتماعی با توجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولت‌های ملی، به عنوان راه‌حلی اجرایی در سطح اجتماعات محلی برای مشکلات توسعه، مورد توجه سیاست‌گذاران و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است (Warner, 1999: 126). برخی از مطالعات اولیه یک تعادل از پنج شکل از سرمایه - جسمی، مالی، انسانی، طبیعی و اجتماعی را به عنوان حد بهینه برای موفقیت توسعه جامعه تجویز کرده‌اند (ضامی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۸). پاتنام^۴ تمام ویژگی‌های اجتماعی نهادها و سازمان‌ها از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی را سرمایه اجتماعی دانسته که این سرمایه به طور معمول در پیوندها، هنجارها و اعتماد تشکیل می‌شود و از یک شرایط اجتماعی به شرایط دیگر انتقال‌پذیر است (هاشمیان فر و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷۰). در واقع، سرمایه اجتماعی زنجیری است که جامعه را به یکدیگر متصل نگه می‌دارد و بدون آن هیچ‌گونه رشد اقتصادی نخواهد داشت و جامعه بطور وحشتناکی از هم فرو خواهد پاشید (Fukuyama, 2001: 21).

تعلق مکانی

مکان مجموعه فضایی است که بر رفتار و ذهنیات انسان تاثیر می‌گذارد و نوع ارتباط مخاطب با محیط را تعیین می‌کند. افراد با ارتباط و قرارگیری در مکان‌های مختلف، دارای ذهنیت و رفتارهایی می‌شوند که به مکان هویت می‌دهند. بنابراین، مکان، عنصر اصلی هویت افراد ساکن در آن است و انسان با شناخت مکان می‌تواند به شناخت خود نائل شود. حس مکان، به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات

¹ - Lyda.jy. Hanyfan

² - John Sally

³ - Hymnz

⁴ - Putnam

کم و بیش آگاهانه آنها از محیط خود است که شخص را در ارتباط درونی با محیط قرار می‌دهند؛ به طوریکه فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود. از دیدگاه روانشناسی، تعادل صمیمی و همذات‌پنداری فرد با مکان، حس مکان نامیده می‌شود (کلویبر و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۹۷). نظریه تعلق مکانی به مطالعه مؤلفه‌های احساسی و عاطفی موجود در پیوند با مکان می‌پردازد؛ بطوریکه، مفهوم حس تعلق، ایجاد پیوند عاطفی مثبت بین فرد و مکان تعریف شده است. بر طبق این نظریه، مردم به ایجاد پیوندهای احساسی و عاطفی با مکان‌ها مبادرت می‌ورزند. این پیوندها با میزان رضایت افراد، ارزیابی‌شان نسبت به محیط و برخی جنبه‌های هویتی آن‌ها به همراه معیارهایی عینی مانند مدت زمان سکونت، مشارکت در محله و شبکه‌های اجتماعی در ارتباط است (بهرام‌پور و مدیری، ۱۳۹۴: ۸۶). مفهوم تعلق مکانی از نظریه‌های روانشناسی و جغرافیای رفتاری گرفته شده است (Ram et al, 2016: 112). مفهوم حس تعلق مکانی در میزان و نوع روابط بین افراد جامعه تأثیر می‌گذارد و این رابطه در گروه‌های اجتماعی که به مکان خاصی اختصاص دارند، باعث افزایش سرمایه‌های اجتماعی و اعتماد آنان می‌گردد (امامی و همکاران، ۱۴۰۰: ۶). این نوع از تعلق، برگرفته از عناصر و اجزاء کالبدی مکان به عنوان بخشی از فرایند شناخت و هویت انسانی است. ریجر ولوارکاس در مطالعات خود به نقش مهم و اساسی تعلق کالبدی اشاره و از آن با عنوان ریشه‌داری یاد می‌نماید که بر این اساس فرد محیط را به همراه عناصر کالبدی آن در شکل‌دهی معنای تعلق به خاطر می‌سپارد. محیط کالبدی با برآورده کردن سطحی از نیازهای مادی و معنوی انسان، وابستگی شخص را به خود تحت تأثیر قرار می‌دهد. وابستگی به مکان زمانی تقویت شده و تداوم می‌یابد که بین نیازهای استفاده‌کنندگان و محیط آنان یک تطابق و تعاملی سازنده برقرار باشد. رفع نیازها (مادی و معنوی) و تأمین عملکردها از جمله این تعامل‌های انسان و مکان‌اند (بهزادپور، ۱۳۹۷: ۱۸۶). نظریات مطرح شده نشان می‌دهد هنگامی یک فرد به موضوعی تعلق پیدا می‌کند که بتواند از طریق آن به نیازها و انتظارات خود پاسخ داده و همچنین بتواند آن را با الگوهای ذهنی ساخته شده از "خود" ارزیابی نماید (Scannell & Gifford, 2010: 9).

مواد و روش تحقیق

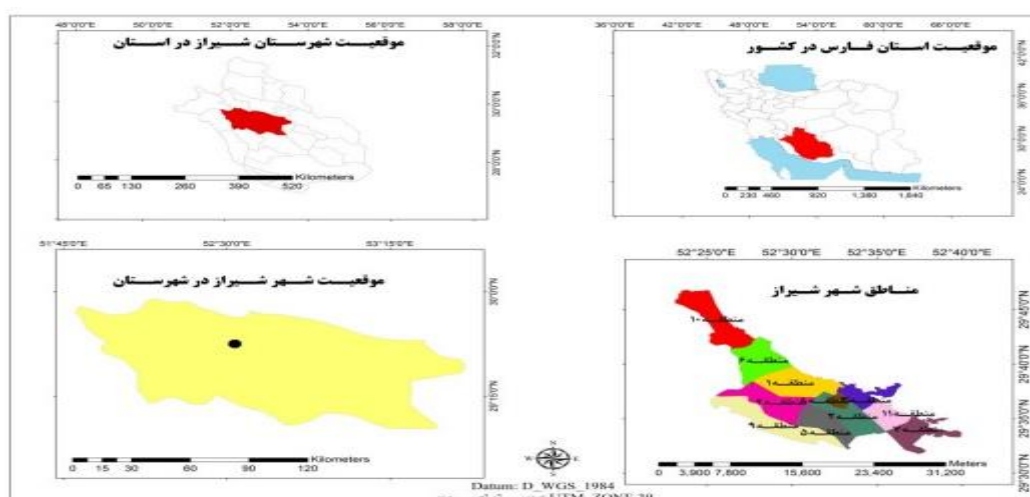
این پژوهش از نظر هدف، جزء تحقیقات کاربردی و از نظر روش، می‌توان آن را جزء تحقیقات توصیفی-تحلیلی و از منظر روش‌شناسی، ترکیبی (کمی و کیفی) به حساب آورد. روش گردآوری داده‌های مورد نیاز به دو دسته کلی اسنادی (کتابخانه‌ای) و پیمایشی تقسیم می‌شود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه است. جامعه آماری پژوهش، شامل شهروندان شهر شیراز در سال ۱۳۹۵ (۱۵۶۹۵۳۴ نفر) می‌باشد و از بین آنها، با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۲۲ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده توزیع شده است. شاخص‌های تحقیق شامل ابعاد سرمایه اجتماعی (مشارکت، اعتماد، احساس امنیت، انسجام اجتماعی) و ابعاد تعلق مکانی (ادراکی، کالبدی، شناختی) است. روایی پرسشنامه توسط اساتید راهنما و مشاور و دیگر صاحب‌نظران تأیید گردید. برای تمام متغیرهای مورد سنجش، مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ شده است که نشان از پایایی خوب پرسشنامه است (جدول ۱). برای عملیات آماری و داده‌پردازی از نرم‌افزار SPSS و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از پرسشنامه از تی تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول ۱- پایایی متغیرهای تحقیق

شاخص‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
مشارکت	۶	۰/۸۵۲
اعتماد	۸	۰/۸۹۴
احساس امنیت	۴	۰/۷۲۵
انسجام اجتماعی	۶	۰/۸۶۷
ادراکی	۵	۰/۹۱۰
کالبدی	۶	۰/۷۶۸
شناختی	۸	۰/۷۲۲

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

محدوده مورد مطالعه شهر شیراز می‌باشد. شهر شیراز، یکی از قدیمی‌ترین شهرها در جنوب کشور و مرکز مهم تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در ایران محسوب می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۳۷). بر اساس آخرین داده‌های ارائه شده از سوی مرکز آمار، جمعیت شهر شیراز ۱۸۶۹۰۰۱ نفر بوده است و به عنوان پنجمین شهر پرجمعیت ایران شناخته می‌شود (نصر، ۱۳۹۸: ۶۰).

شکل ۱- محدوده مورد مطالعه پژوهش ماخذ: شهرداری شیراز، ۱۴۰۲

بحث و ارائه یافته‌های تحقیق

براساس بررسی ویژگی‌های نمونه از نظر توصیف آماری مشخص شد که میزان ۱۸۹ نفر از آنان (۵۸/۷ درصد) مرد و ۱۳۳ نفر (۴۱/۳ درصد) از آنان را زن هستند. همچنین، بیشترین فراوانی از لحاظ طبقه سنی برای پاسخگویان دارای سن ۳۱ تا ۴۰ سال با تعداد ۱۱۹ نفر به میزان ۳۷ درصد بود. از لحاظ وضعیت تأهل نیز میزان ۶۱/۲ درصد از آنان متأهل بودند (جدول ۲).

جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت شناختی در نمونه مورد مطالعه

شرح	طبقه	آمار توصیفی	
		فراوانی	درصد
جنس	مرد	۱۸۹	۵۸/۷
	زن	۱۳۳	۴۱/۳
تاهل	متاهل	۱۹۷	۶۱/۲
	مجرد	۱۲۵	۳۸/۸
سن	۳۰ سال و کمتر	۵۷	۱۷/۷
	۳۱ تا ۴۰ سال	۱۱۹	۳۷
	۴۱ تا ۵۰ سال	۹۷	۳۰/۱
	بیشتر از ۵۰ سال	۴۹	۱۵/۲

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در ابتدا برای ارزیابی وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی و همچنین بعد حس تعلق مکانی در حالت کلی در شهر شیراز از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شد. آزمون فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد ارزیابی قرار گرفت. در این رابطه با توجه به ۵ طیفی بودن گویه‌ها، ارزیابی وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی آزمون فوق در سطح متوسط یا نرمال (۳) انجام شد. نتایج به دست آمده از جدول (۳) بیانگر این می‌باشد که وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی و همچنین مجموع از سطح میانگین نرمال یا متوسط کمتر است. نتایج آزمون برای ارزیابی در حالت کلی با درجه آزادی ۳۲۱ در سطح معناداری $p \leq 0/01$

و آماره t برابر $۴/۹۸-$ به دست آمد، منفی بودن آماره t و معنی دار بودن آزمون بیانگر این است که میانگین متغیر مذکور با سطح میانگین نرمال تفاوت داشته و میزان آن در نمونه مورد مطالعه از سطح نرمال کمتر است.

جدول ۳- ارزیابی وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و حس تعلق مکانی در شهر شیراز

وضعیت	آمار استنباطی		آمار توصیفی			شاخص / مولفه	متغیر
	معناداری P	آماره T	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین		
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۱۴/۴۱	۳۲۱	۰/۷۶	۲/۳۹	مشارکت	سرمایه اجتماعی
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۹/۱۳	۳۲۱	۰/۹	۲/۵۴	اعتماد	
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۴/۹۳	۳۲۱	۰/۹۴	۲/۷۲	احساس امنیت	
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۷/۰۱	۳۲۱	۰/۹۳	۲/۶۳	انسجام اجتماعی	تعلق مکانی
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۷/۰۵	۳۲۱	۰/۹۴	۲/۶۲	ادراکی	
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۴/۷۸	۳۲۱	۰/۸۶	۲/۷۶	کالبدی	
کمتر از متوسط	۰/۰۱۷	-۲/۳۹	۳۲۱	۰/۹	۲/۸۸	شناختی	
کمتر از متوسط	۰/۰۰۰	-۴/۹۸	۳۲۱	۰/۷۸	۲/۷۸	مجموع	

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

برای بررسی ارتباط بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مولفه‌های حس تعلق مکانی و در حالت کلی در شهر شیراز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل همبستگی پیرسون بیانگر این بود که بین تمام شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مولفه‌های حس تعلق مکانی به صورت دو به دو رابطه مثبت و معنادار در سطح اطمینان $p \leq ۰/۰۱$ یا ۹۹ درصد وجود دارد. در این خصوص بیشترین میزان همبستگی و ارتباط بین شاخص انسجام اجتماعی با مولفه کالبدی از بعد تعلق مکانی به میزان $۰/۷۳۱$ با مقدار اطمینان $p = ۰/۰۰۱$ به دست آمد. همچنین میزان ضریب همبستگی برای شاخص‌های مشارکت، اعتماد، احساس امنیت و انسجام اجتماعی با بعد تعلق مکانی به ترتیب برابر $۰/۴۸۶$ ، $۰/۶۸۵$ ، $۰/۷۱۷$ و $۰/۶۵۷$ به دست آمد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای ارتباط مثبت و معنادار به صورت دو به دو با یکدیگر هستند (جدول ۴).

جدول ۴- بررسی میزان همبستگی بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مولفه‌های تعلق مکانی در شهر شیراز

شاخص	ادراکی	کالبدی	شناختی	تعلق مکانی
مشارکت	۰/۴۶۱**	۰/۴۹۵**	۰/۳۴۷**	۰/۴۸۶**
اعتماد	۰/۶۲۸**	۰/۶۹۲**	۰/۵۰۳**	۰/۶۸۵**
احساس امنیت	۰/۵۷۷**	۰/۶۶۳**	۰/۵۰۱**	۰/۶۵۷**
انسجام اجتماعی	۰/۶۹۵**	۰/۷۳۱**	۰/۵۰۰**	۰/۷۱۷**

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲ $**P \leq 0.01$ $*P \leq 0.05$ $ns \leq 0.05$

در ادامه، به بررسی و ارزیابی تأثیر شاخص‌های سرمایه اجتماعی بر افزایش حس تعلق مکانی در شهر شیراز با استفاده از تحلیل رگرسیون پرداخته شده است. تمام متغیرهای مستقل و وابسته در این پژوهش، از طریق میانگین‌گیری گویه‌های متناسب به دست آمده و شناسایی عوامل اثرگذار نیز به کمک رگرسیون چندگانه با روش گام به گام انجام شده است. براساس نتایج به دست آمده از جدول (۵) درخصوص خلاصه مدل رگرسیون، میزان R یا ضریب همبستگی متغیرهای تحقیق برابر $۰/۷۵۸$ که بیانگر وجود همبستگی مناسب و تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است. همچنین میزان ضریب تعیین مدل نیز برابر $۰/۵۷۵$ و بیانگر این است که متغیرهای مستقل پژوهش قادر به تبیین حدود ۵۸ درصد از واریانس متغیر وابسته یا افزایش حس تعلق مکانی می‌باشند. همچنین میزان شاخص دوربین واتسون برابر $۱/۵۸$ به دست آمد که در بازه عددی $۱/۵$ الی $۲/۵$ قرار داشته و بیانگر استقلال خطاها بوده و بین خطاها خود همبستگی وجود ندارد.

جدول ۵- خلاصه مدل رگرسیونی در متغیرهای پژوهش

ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R SQUARE)	ضریب همبستگی تعدیل شده	دوربین واتسون
۰/۷۵۸	۰/۵۷۵	۰/۵۶۹	۱/۵۸

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول (۶) نتایج تحلیل واریانس مدل رگرسیونی را نشان می‌دهد. میزان آماره F برابر ۱۴۳/۱۸ و معنادار به دست آمد که بیانگر این است که حداقل یکی از متغیرهای مستقل دارای نقش تأثیرگذار بر ابعاد تعلق مکانی (ادراکی، کالبدی، شناختی) (متغیر وابسته) بوده و قابل تبیین و شناسایی است.

جدول ۶- تحلیل واریانس مدل رگرسیونی در متغیرهای تحقیق

منبع تغییرات	مجموع مربعات خطا	درجه آزادی	میانگین مربعات خطا	آماره F	P- سطح معناداری
رگرسیونی	۱۱۴/۱۶	۳	۳۸/۰۵	۱۴۳/۱۸	۰/۰۰۰
باقیمانده‌ها	۸۴/۵۱	۳۱۸	۰/۲۷		
مجموع	۱۹۸/۶۷	۳۲۱			

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول (۷)، مشخص شد که از منظر سرمایه اجتماعی متغیرهای انسجام اجتماعی، احساس امنیت و اعتماد دارای نقش و اثر معنادار بر افزایش تعلق مکانی در محیط‌های مسکونی شهر شیراز می‌باشند. نتایج بیانگر این امر بود که متغیر انسجام اجتماعی دارای بیشترین تأثیرگذاری با میزان ضریب استاندارد ۰/۳۸۴ است. پس از آن به ترتیب اولویت میزان ضریب بتا یا وزن استاندارد شده رگرسیونی شاخص اعتماد برابر ۰/۲۳۲ و شاخص احساس امنیت ۰/۲۱۳ به دست آمد. با توجه به آزمون هم‌خطی چندگانه (multi-collinearity) در خصوص شاخص تحمل نیز بیانگر عدم وجود هم‌خطی بین این متغیرها است. آماره تحمل هر متغیر بازگو کننده نسبتی از واریانس کل آن متغیر بوده که به وسیله متغیرهای دیگر تبیین نمی‌شود. براین اساس، هرچه مقدار این شاخص که در محدوده صفر تا یک است، به عدد یک نزدیکتر باشد مطلوبیت بیشتر متغیر برای مدل را نشان می‌دهد و ارزش‌های کمتر از ۰/۱ نیز نشان‌دهنده هم‌خطی چندگانه بین متغیرها و نامطلوبیت آن‌ها دارد.

بنابراین هرچه انسجام اجتماعی (نظیر روابط بین همسایگی، پذیرش مسئولیت‌های محل سکونت توسط ساکنین، گردهمایی و جلسات در منطقه، حضور در مراسمات و غیره) در بین ساکنان محیط‌های مسکونی بیشتر باشد باعث افزایش تعلق مکانی خواهد شد.

جدول ۷- ضرایب عوامل موثر بر افزایش تعلق مکانی در شهر شیراز براساس مدل رگرسیون

متغیرها	ضرایب غیراستاندارد (B)	ضرایب استاندارد (β)	آماره T	سطح معناداری SIG.	آماره تحمل (شاخص اثر همخطی)
عرض از مبدأ	۰/۹۷۸		۱۰/۶۵	۰/۰۰۰	-
انسجام اجتماعی	۰/۳۲۲	۰/۳۸۴	۶/۲	۰/۰۰۰	۰/۳۵
احساس امنیت	۰/۱۶۲	۰/۲۱۳	۳/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۴۱
اعتماد	۰/۲۰۳	۰/۲۳۲	۳/۷	۰/۰۰۰	۰/۳۴

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

متغیرهای مستقل راه نیافته به مدل و دارای ضرایب و تأثیرات غیر معنی‌دار بر متغیر وابسته در جدول (۸) گزارش شده‌اند. براساس نتایج مشخص شد که شاخص مشارکت از مجموعه شاخص‌های سرمایه اجتماعی فاقد اثر معنادار بر افزایش تعلق مکانی در نمونه مورد مطالعه می‌باشد.

جدول (۸). متغیرهای مستقل حذف شده از مدل رگرسیون (متغیرهای بدون تأثیر معنادار)

متغیر	BETA	آماره T	سطح معناداری SIG.
مشارکت	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۹۸۸

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

در مطالعه حاضر، به ارزیابی تاثیر سرمایه اجتماعی بر تعلق مکانی در محیط‌های همسایگی شهر شیراز پرداخته شده است. نتایج بیانگر این می‌باشد که وضعیت شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مولفه‌های حس تعلق مکانی و همچنین، بعد حس تعلق مکانی از سطح میانگین نرمال یا متوسط کمتر است. برای بررسی ارتباط بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مولفه‌های حس تعلق مکانی و همچنین بعد حس تعلق مکانی در حالت کلی، در شهر شیراز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل همبستگی پیرسون بیانگر این بود که بین تمام شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مولفه‌های حس تعلق مکانی به صورت دو به دو رابطه مثبت و معنادار در سطح اطمینان $p \leq 0/01$ یا ۹۹ درصد وجود دارد. در این خصوص بیشترین میزان همبستگی و ارتباط بین شاخص انسجام اجتماعی با مولفه کالبدی از بعد تعلق مکانی به میزان $0/731$ با مقدار اطمینان $p=0/001$ به دست آمد. همچنین میزان ضریب همبستگی برای شاخص‌های مشارکت، اعتماد، احساس امنیت و انسجام اجتماعی با بعد تعلق مکانی به ترتیب برابر $0/486$ ، $0/685$ ، $0/657$ و $0/717$ به دست آمد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای ارتباط مثبت و معنادار به صورت دو به دو با یکدیگر هستند. همچنین، مشخص شد که از منظر سرمایه اجتماعی متغیرهای انسجام اجتماعی، احساس امنیت و اعتماد دارای نقش و اثر معنادار بر افزایش تعلق مکانی در محیط‌های مسکونی شهر شیراز می‌باشند. نتایج بیانگر این امر بود که متغیر انسجام اجتماعی دارای بیشترین تأثیرگذاری با میزان ضریب استاندارد $0/384$ است. پس از آن به ترتیب اولویت میزان ضریب بتا یا وزن استاندارد شده رگرسیونی شاخص اعتماد برابر $0/232$ و شاخص احساس امنیت $0/213$ به دست آمد. بنابراین هرچه انسجام اجتماعی (نظیر روابط بین همسایگی، پذیرش مسئولیت‌های محل سکونت توسط ساکنین، گردهمایی و جلسات در منطقه، حضور در مراسمات و غیره) در بین ساکنان محیط‌های مسکونی بیشتر باشد، باعث افزایش تعلق مکانی خواهد شد. احساس تعلق که ساکنین شهر شیراز به محل زندگی خود دارند، می‌تواند یکی از عوامل مهم ایجاد سرمایه اجتماعی در آن محدوده‌ها باشد. ضروری است که در برنامه‌ریزی‌های مرتبط با این محدوده‌ها و واحدهای همسایگی، سرمایه اجتماعی و تعلق مکانی مورد توجه مسئولین شهری و برنامه‌ریزان شهر شیراز واقع شود و در جهت حفظ اعتماد اجتماعی مخصوصاً اعتماد مردم نسبت به مدیریت شهری شیراز که یکی از مهمترین جنبه‌های سرمایه اجتماعی است و نیز حس تعلق و دلبستگی افراد به محل سکونتشان تلاش شود.

References

1. Abdullahi, D., Rabbani, R., & Warsi, H. (2012). The relationship between the architecture of urban residential complexes and the social capital of residents. *Cultural Studies and Communication*, 9(31), 105-132 [in Persian].
2. Amiri, H., Najafinejad, M., Mousavi, S. M., & Hosni, M. H. (2019). A flow of social capital and factors affecting it in Iran. *Welfare Planning and Social Development*, 12(43), 89-124 [in Persian].
3. Bahrapour, A., & Madiri, A. (2014). A study of the relationship between residents' satisfaction with the living environment and their sense of belonging in the high-rise residential complex of Shahrek Kausar, Tehran. *Journal of Fine Arts - Architecture and Urbanism*, 20(3), 85-94 [in Persian].
4. Behzadpour, M. (2017). Investigating the sense of belonging to a place in residential complexes and the role of nature on it (case study: Ekbatan, Pardisan, Zeitoun and Mehragan residential complexes). *Research and Urban Planning*, 9(34), 183-200 [in Persian].
5. Dallago, L., Perkins, D. D., Santinello, M., Boyce, W., Molcho, M., Morgan, A. (2009). Adolescent Place Attachment, Social Capital, and Perceived Safety: A Comparison of 13 Countries, *Am J Community Psychol* (2009) 44:148-160.
6. Duygan, M. et al (2021). Where do Smart Cities grow? The spatial and socio-economic configurations of smart city development, *Sustainable Cities and Society*. Available online 26 November 2021, 103578.
7. Farozanghar, H. (2022). Evaluation and measurement of the relationship between the sense of place and social capital in urban spaces of Tehran, case studies: Saadatabad, Naziabad, and Narmak neighborhoods. *Arman Shahr Architecture and Urbanism*, 15(38), 283-294 [in Persian].
8. Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development, *Third World Quarterly*, pp 7-20.

9. Hosseinabadi, S. (2019). Analysis of the impact of place attachment and social capital on the sense of security in the neighborhoods of Sabzevar city. *New Perspectives in Human Geography*, 12(4), 652-667 [in Persian].
10. Hosseini, S., & Khoshdel, F. (2021). Investigating social capital in organic and planned urban contexts (the study of Old Lar and New Lar). *Urban Planning Geography Research*, 9(1), 165-187 [in Persian].
11. Hosseinzadeh, Z., Shekoh, S., & Mehrabani Golzar, M. R. (2022). Strategies for improving vitality in residential complexes of Maskan Mehr through the analysis of the lived experience of residents and the opinions of experts. *Bagh Nazar*, 19(110), 79-92 [in Persian].
12. Hyderabadadi, A. (2021). Urban renewal; Investigating the role of socio-cultural capital in people's participation in the reconstruction of the worn-out urban fabric (case study of Gonbad and Gorgan cities). *Economics and Urban Planning*, 2(3), 211-223 [in Persian].
13. Javadzad Aghdam, H., & Alavi, S. A. (2015). Comparative analysis of the role of social capital in neighborhood sustainability in old and new contexts (case example: Narmak and Yousefabad neighborhoods). *Research and Urban Planning*, 7(24), 83-104 [in Persian].
14. LIU, Jianxiao Han BI, and Wang, Meilian. (2020), Using multi-source data to assess livability in Hong Kong at the community-based level: A combined subjective-objective approach, *Geography and Sustainability 1 (2020)* 284–294.
15. Meshkini, A., Reza Ali, M., & Rezaei, M. (2016). An analysis of planning and the relationship between urban justice and social capital in the neighborhoods of Ferdowsieh city - Shahryar city. *Research and Urban Planning*, 8(31), 165-186 [in Persian].
16. Nasr, T. (2020). Identifying the key factors affecting tourism in Shiraz metropolis with a future-research approach. *Research and Urban Planning*, 10(37), 55-66 [in Persian].
17. Nasrullahi, Z., & Islami, R. (2012). Investigating the relationship between social capital and sustainable development in Iran (application of Robert Foa's model). *Economic Growth and Development Research*, 4(13), 61-78 [in Persian]. Emami, S. F., Mahmoudi, S., Yasuri, M., & Darban Astana, A. (2021). Evaluating the relationship between social capital and place belonging with a spatial approach, a case study: rural areas of Rudbar city. *Journal of Geographical Survey of Space*, 11(42), 1-21 [in Persian].
18. Payton, M. A. (2003) Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge, master's thesis of Natural Resources Science and Management Program, University of Minnesota, June 2003.
19. Rahimi, R., Ansari, M., Bamanian, M. R., & Mahdovinejad, M. J. (2019). The relationship between the sense of belonging to a place and participation in the promotion of social capital of informal settlements (case study: Turkmahleh, Sari city). *Architecture and Sustainable Urbanism*, 8(1), 15-29 [in Persian].
20. Ram, Y. & Bjork, P. & Weidenfeld, A. (2016) Authenticity and place attachment of major visitor attractions, *Tourism Management*, Vol.52, pp.110 .
21. Ramyar, R., & Zarghami, I. (2016). The effect of place attachment on social capital in common neighborhood environments; Case example: Noor residential complex in Tehran. *Quarterly Journal of Urban Studies*, 6(23), 39-52 [in Persian].
22. Rashid Kalvir, H., Abbaszadeh Diez, F., Akbari, H., & Shahroudi Kalver, M. (2018). Investigating the sense of belonging to a place from the perspective of physical and non-physical indicators in independent houses and apartment complexes (case study: Tabriz city). *Geography and Urban Space Development*, 6(2), 195-215 [in Persian].
23. Rasolzadeh, F., Shahcheraghi, A., & Bandarabad, A. (2022). Measurement and correlation analysis of social capital variables and physical-environmental quality in residential complexes based on the structural equation model (case study: Golha residential complex (Dodgstari) and Shagaig Sadeghieh, 2nd district of Tehran). *Architecture and Sustainable Urban Development*, 10(2), 201-220 [in Persian].
24. Sadeghi, A. R., Pirodin, A., & Khak Zand, M. (2021). Feasibility of realization of development right transfer projects based on identification and zoning of development-prone areas: Case example: Shiraz city. *Urban Planning Geography Research*, 9(2), 529-553 [in Persian].

25. Sargazi, A., & Pejohan Far, M. (2018). The role of physical factors of residential complexes on increasing the feeling of belonging to the place: Case example of Shah Balut and Pardisan Gorgan residential complexes. *Physical Development Planning*, 6(3), 135-146 [in Persian].
26. Sawari, M., & Barfizadeh, L. (2021). Analysis of the effects of social capital on the sense of place belonging to rural households in drought conditions in Durood city. *Rural Research*, 12(3), 464-481 [in Persian].
27. Scannell, L., & Gifford, R. (2010). The Relations between Natural and Civic Place Attachment and Pro-Environmental Behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 289-297.
28. Sheikhi, M., Amini, S., & Nizami, A. (2014). A comparative study of the sense of belonging to a place in formal and informal settlements: Case study of Parand New City and Nasim Shahr. *Social Science Quarterly*, 22(69), 45-74 [in Persian].
29. Soini, K. & Vaarala, H. & Pouta, E. (2012) Residents' sense of place and landscape perceptions at the rural-urban interface, *Landscape and Urban Planning*, Vol.104, pp.124-134.
30. Warner, F. (1999) Social capital construction and the role of the local state, *rural sociology*, pp. 120-159.
31. Zamani, M., Razzaghi Asl, S., & Pour Mahabadian, E. (2019). Comparative evaluation of social capital components in urban public housing: A case study of the residential areas of Brim and Bowardeh, Abadan. *Architecture and Urban Planning of Iran (JIAU)*, 11(1), 115-130 [in Persian].
32. Zanganeh, Y., Hosseinabadi, S., Roshandel, T., & Nabipour, R. (2021). The effect of place belonging and social capital on the cooperative improvement of old neighborhoods: A case study of Sardeh Sabzevar neighborhood. *Scientific and Research Quarterly of Research and Urban Planning*, 5(19), 111-128 [in Persian].

